

RIVOJLANAYOTGAN SHAHARLARDA BOLALAR TISH KARIYASINING OLDINI OLISH

Baratov Elzodjon Buronovich

Turon universiteti tibbiyot

fakulteti katta-o'qituvchisi

Xolmahmatov Feruzbek Shavkat o'g'li

Turon universiteti tibbiyot

fakulteti Davolash yo'nalishi

talabasi

Annotatsiya: *O'zbekistonda bolalarda tish kariyesi kasalligining ko'payishi tartibsiz ovqatlanish, ratsiondagi ortiqcha uglevodlar, og'iz gigienasining yomonligi, shaharda atrof-muhitning yomonlashishi va profilaktika yordami holati bilan bog'liq. Shuning uchun biz keng tarqalgan kasalliklarning oldini olish, sog'lom turmush tarzini targ'ib qilish, bolalarni gigiena bo'yicha o'qitish va tarbiyalash, mikroorganizmlarga qarshi kurashish, gigienistlar tomonidan belgilangan profilaktika choralari va tish salomatligini yaxshilash hamda xavf yillarida tishlarning paydo bo'lish vaqtini hisobga olishni tavsiya qilamiz.*

Kalit so'zlar: *tish kariyesi, xavf omillari, ovqatlanish, gigiena, ekologiya, kompleks profilaktika.*

Tish kasalliklarining oldini olishning ahamiyati ularning bolalar va o'smirlar orasida yuqori darajada tarqalishi bilan tavsiflanadi. Ular tishlarning yo'qolishiga olib keladi va surunkali odontogen infeksiya o'choqlariga aylanadi. Tish kasalliklarining oldini olishga yetarlicha e'tibor berilmasligi ularning ko'payishi va og'irlashishiga olib keladi. O'zbekiston Respublikasida bozor iqtisodiyotiga o'tish davrida bolalarga profilaktika yordami holati sezilarli darajada yomonlashdi. Qarshi shahridagi bolalarda tish kariesi uchun xavf omillarining o'zaro ta'sirini tahlil qilar ekanmiz, ularning tez-tez shirinliklar, ichimliklar iste'mol qilishlari va ovqatlanish oralig'ida shirinliklar iste'mol qilishlari tish emaliga zarar yetkazganini qayd etdik. Shuning uchun biz stomatologlarning nuqtai nazaridan maktablarda "oziq-ovqat madaniyati" tushunchasini joriy qilmoqdamiz. Suyuqliklar, sabzavotlar va salatlar oxirgi taom sifatida iste'mol qilinishi tavsiya etiladi. Avvalo uglevodlarga boy, yopishqoq shirinliklar va yuqori kaloriyali ovqatlar iste'mol qilinishi kerak. Biz bolalarning tashriflar chastotasiga qarab yillik og'iz orqali profilaktikadan voz kechishni va buning o'rniga uni yuqori xavfli yillarda rejalashtirilgan asosda amalga oshirishni taklif qilamiz. Xavfli yillarga 1, 3, 6, 7, 12 va 15-17 yosh kiradi. Biroq, bolalar tish shifokoriga tashrif buyurganlarida shoshilinch stomatologik yordam olishlari mumkin. Bolalar ko'proq yopishqoq ovqatlarni ko'p iste'mol qilishadi. O'zbekiston bo'ylab bolalarda tish kariesining tarqalishi o'rtacha 85% ni tashkil etadi, tarqalish darajasi 2,3% ni tashkil qiladi. Tekshirilgan bolalarning 69% gacha tish-yuz anomaliyalari uchraydi. Shuning uchun ota-onalar va vasiylar bolalarning tish va og'iz bo'shlig'ini parvarish qilishni ular tug'ilgan paytdan boshlab ta'minlashlari kerak. 3 yoshga

kelib, bola tish cho'tkasining asosiy harakatlarini mustaqil ravishda bajara olishi kerak va vasiylar buni nazorat qilish uchun javobgardirlar. Biroq, gigiena ta'limi va tarbiyasi asoslarini yaxshi bilmasliklari sababli, ota-onalar, vasiylar va o'qituvchilar bolalar o'rtasida profilaktika choralari amalga oshirishni e'tiborsiz qoldirishadi. Shuning uchun turli xil profilaktika usullari taklif qilingan. Yevropa mamlakatlarida taklif qilingan profilaktika choralari tish gigienistlari amalga oshiradilar. Leus P.A. (1990) bolalar va ularning ota-onalari uchun sog'lom turmush tarzi odatlarini, shakar iste'molini nazorat qilishni va ftorid bilan davolashni tavsiya qiladi. Zamonaviy uskunalar, yangi texnologiyalar va davolash usullarining o'zi bolalarni yangi kariyes rivojlanishidan himoya qila olmaydi. Garchi batafsil tekshiruvlar va profilaktika ishlarini talab qilish kerak bo'lsa-da, ular 100% samarali emas. Kariesning tarqalishi nafaqat bolalarda, balki ularning ota-onalarida ham og'iz gigienasining yomonligi bilan o'zgarib turadi. Masalan, 10 yoshli bolalarda tarqalish darajasi 88,8% dan 97,5% gacha, intensivligi 3,9 dan 5,9% gacha bo'lgan. Profilaktik choralar davomida 7 yoshli bolalarda ($n=1026$) doimiy tishlardagi karies intensivligini tahlil qilganda, $-0,38$ dan $+0,05$ gacha bo'lgan tebranish aniqlandi, bu 16,6% ni tashkil etdi. 16 yoshli bolalarda bir xil ko'rsatkichlar mos ravishda $-1,23$ va 52% ni tashkil etdi. Doimiy tishlari bo'lgan bolalarda ftorid bilan kariesning oldini olishning ta'sirini qiyosiy o'rganishda ($n=170$) va nazorat guruhida T.F. Vinogradova usuli bo'yicha ($n=144$) xuddi shunday choralar amalga oshirildi. Tadqiqot davomiyligi 2 yilni tashkil etdi. Doimiy tishlarning chiqish davrini hisobga olgan holda o'tkazilganda, karies intensivligi 2 baravar past edi (mos ravishda $0,98 \pm 0,12$ va $0,44 \pm 0,05$). Shuning uchun biz 2 yoshdan 3 yoshgacha bo'lgan 406 ta maktabgacha yoshdagi bolalarni tekshirishga qaror qildik. Birlamchi tishlarda kariesning tarqalishi 21,8% dan 62,3% gacha, intensivligi 0,8 dan 1,5 gacha bo'lgan. Barcha bolalar og'iz gigienasi bo'yicha mashg'ulotlardan so'ng, yiliga ikki marta, birlamchi tishlarning kariesga moyil joylari uchun ftoridli lak bilan davolashdan o'tdilar. Ikki yillik kuzatuv tekshiruvi davomida bu bolalarda yangi karies kuzatilmadi. Ba'zi ota-onalar bolalarda kariesning oldini olish 5-6 yoshdan boshlanishi kerak, deb hisoblashadi; ammo, biz bu xato deb hisoblaymiz. Biz bolalar tishlari uchun profilaktika choralari ular chiqqan paytdan boshlab boshlanishi kerak degan fikrga qo'shilamiz. Birinchi molarlarning yoriqlarini muntazam ravishda yopish sanoat shaharlarida doimiy tishlarda kariesning oldini olishning asosiy tarkibiy qismidir, chunki bolalarda tish kariesining 80% gacha bu hududlarda uchraydi. Ichimlik suvidagi optimal ftorid konsentratsiyasi 0,5–1,2 mmol/litrni tashkil qiladi, bu ftorid o'z ichiga olgan preparatlardan foydalanishni talab qilmaydi. Suvda ftorid miqdori past bo'lgan mintaqalarda (0,3-0,4 mmol/L) bolalar issiq iqlim sharoitida suv iste'molini ko'paytirish orqali yetarli miqdorda ftorid oladilar. Xulosa: Tish kariesining epidemiologiyasini va rivojlangan shaharlarida stomatologik yordam holatini hisobga olgan holda, kariesni keltirib chiqaradigan omil ularning birgalikdagi ta'siri bo'lganligi sababli, amaliy sog'liqni saqlash uchun quyidagi tavsiyalar taklif etiladi: 1. Har tomonlama profilaktika choralari amalga oshiradigan stomatologik gigienistlarni tayyorlashni talab qiladi. 2. Maktab yoshidagi bolalarga profilaktik yordam tish o'sishi va rivojlanishining muhim davrlarida, ya'ni 7-8, 11-12 va 15 yoshda ko'rsatilishi kerak. Bu yillarda doimiy tishlar chiqadi va shakllanadi. Bolalar ma'lum bir yosh va joylashuv uchun o'rtacha

kasallanish darajasiga qarab profilaktik guruhlariga bo'linadi. Sog'lom guruh eng past karies darajasiga ega bolalardan iborat. 3. Sog'liqni saqlash vazirligi va Ta'lim vazirligidan maktablarda stomatologik gigienistlar va stomatologlar tomonidan profilaktik yordam va davolashni amalga oshirish bo'yicha yangi buyruqqa ehtiyoj bor. Og'iz gigienasi darslari maktab jadvaliga ota-onalarning ishtiroki va ishtiroki bilan kiritilishi kerak. Bizning kuzatishlarimiz shuni ko'rsatdiki, bolalarda doimiy tishlarning chiqishi vaqtini hisobga olgan holda stomatologik kasalliklarga profilaktik yordam ko'rsatish nazorat guruhiga nisbatan kasallanish darajasini sezilarli darajada kamaytiradi. Bolalarda kariesning oldini olishning bu usuli suvda ftor miqdori optimal bo'lgan mintaqalarda samaraliroq. 4. Profilaktika ishlarini olib borishda tishlarning chiqish vaqtini hisobga olish kerak va gigienik tayyorgarlikdan so'ng, tishlarning kariesga moyil joylari bir yil ichida 2-4 marta ftorid lak bilan qoplanadi. 5. Ba'zi ota-onalar bolalarda kariesning oldini olish 5-6 yoshdan boshlanishi kerak, degan fikrda, biz bu bayonotni noto'g'ri deb hisoblaymiz. Biz bolalar tishlari uchun profilaktika choralari ular chiqqan paytdan boshlab boshlanishi kerak degan fikrga qo'shilamiz.

ADABIYOTLAR:

- 1 Borovskiy E.V. Stomatologiya qo'llanmasi. - M.: 2002. -- 736 b.
- 2 Vinogradova T.F. Bolalarni tish shifokorida tibbiy ko'rikdan o'tkazish. - M.: 1988. - 254 b.
- 3 Kabulbekov A. A. Bolalarda tish kasalliklarining oldini olish. - Almati: 2007. - 112 b.
- 4 Kiselnikova L. P. va boshqalar. Bolalar stomatologiyasi. - M.: 2009. - 296 b.
- 5 Kuryakina N. V. Bolalikning terapevtik stomatologiyasi. - M.: 2004. - 744 b.
- 6 Leontyev V. K. va boshqalar. Terapevtik stomatologiya qo'llanmasi. - M.: 2010. - B. 10-30.
- 7 Leus P. A. Tish kasalliklarining ommaviy oldini olishni amalga oshirish vazifalari // Stomatologiya. -1990. - №3. - B. 4-6.
- 8 Ralf E. MakDonald, Devid R. Avery. Bolalar stomatologiyasi. - M.: 2010. – 493 b.
- 9 Xamadeeva A.M., Maslak E.E. Bolalar stomatologiyasi bo'yicha qo'llanma. - M.: 2010. – B. 10-30.